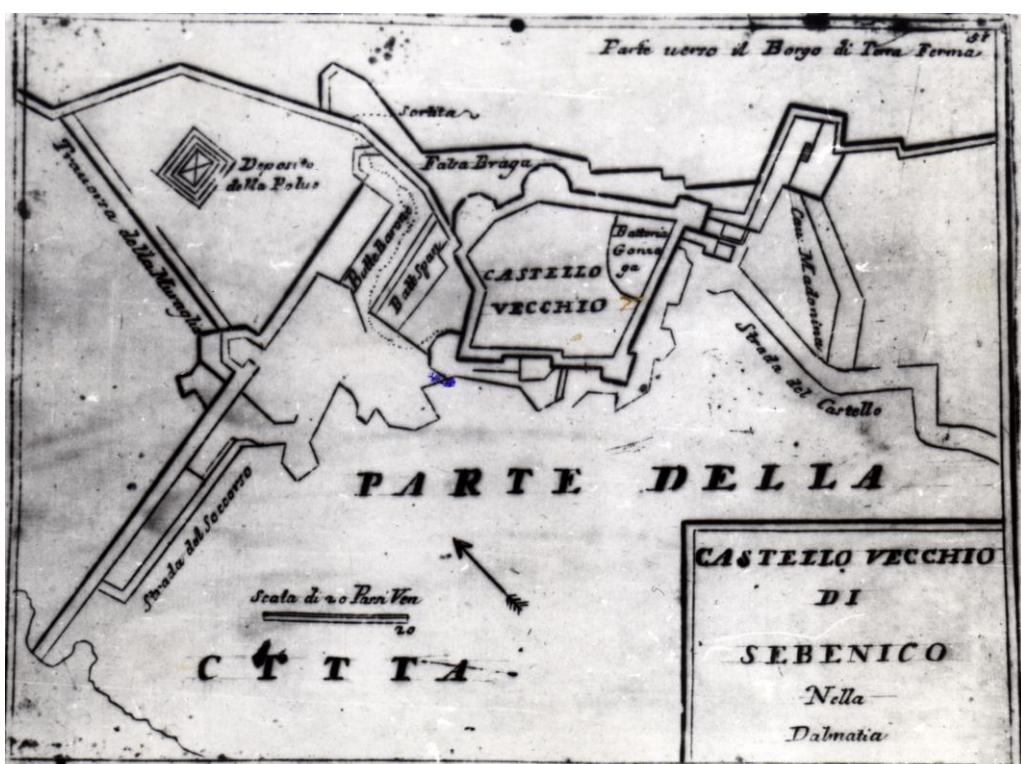

TEKSTUALNI DIO

Cilj izrade elaborata

Konzervatorski elaborat ima za cilj obraditi moguće oživljavanja nekadašnjeg „prolaza spasa“ između zapadnog podzida tvrđave i mora.

Povijesna i stilska valorizacija

Slika 1 V. Coronelli, tlocrtni prikaz kaštela, i podzida uz kaštel, 17. St.

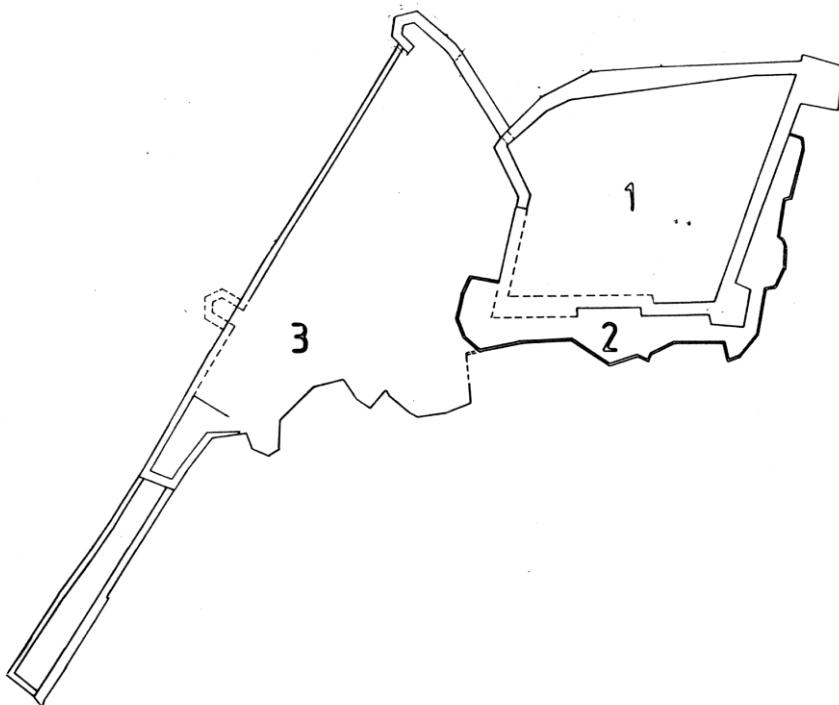
Kaštel sv. Mihovila povijesna je utvrda koja je dominirala na brdu iznad šibenskog zaljeva i imala za cilj kontrolu prolaza kroz šibenski zaljev. Ispod kaštela u ranom srednjem vijeku je nastao suburbij (podgrađe) u koje su se doselili obrtnici, trgovci i drugi stanovnici koji servisirali kaštel ali koji su od kaštela imali i zaštitu. Tvrđava se kroz povijest širila i nadograđivala prateći razvoj ratne tehnike. Pod tvrđavom se razvijalo naselje koje će u 12 i 13. stoljeću imati velik broj satnovnika i koje će na gospodarskom i društvenom nivou doseći nekadašnje antičke gradive Zadar, Trogir i Split. Upravna organizacija grada, zahvaljujući privilegijama vladara, dosezala je razinu susjednih gradova. Šibenik je u to vrijeme imao sve

civilne institucije autonomne komune koje su imali i susjedni gradovi. Jedino mu je nedostajala biskupija koju je uspio dobiti 1298. godine.

Slika 2 Fotografija iz zraka: utvrda sv. Mihovila sa sjevernim podzidom

U širenju grada i njegovom gospodarsko društvenom napredovanju kroz stoljeća bitnu ulogu igra moćna utvrda koja dominira gradom i šibenskim zaljevom. Moćna utvrda i grad koji se ubrzano razvijao bili su cilj mnogih osvajača. Grad i njegova utvrda su izdržali nekoliko pokušaja osvajanja. U tadašnji izvješćima upravo zbog svog položaja i visokih zidova naziva se „neosvojivom tvrđavom“. U želji za osvajanjem Šibenika uporni su bili posebno Mlečani. Kupnjom prava na Dalmaciju došli su u posjed u Šibenika i njegove utvrde. Odluku Ludovika Napuljskog iz roda Anžuinaca u prodaji prava na Dalmaciju i njene gradove gradovi nisu dočekali s oduševljenjem. Zbog toga je mletački dužd krenuo u osvajanje kupljenih gradova. Šibenik je započeo osvajati odmah 1409. godine ali mu je to pošlo za rukom tek 1412. godine nakon 38 mjeseci junačke obrane građana. Jedan od uvjeta predaje grada Mlečanima bilo je rušenje kaštela na brdu. Vještom diplomacijom i pridobivanjem građana na svoju stranu kaštel se nije u cjelini razorio. Njegovo potpuno razaranje nije bilo niti pametno jer su na granicama šibenskog diskrita bili Ugari. Dio kaštela je vjerojatno porušen kako bi se poštivale stavke iz ugovora i to vjerojatno onaj dio prema gradu. Upravo to je i bio cilj građana da se na kaštelu ne smjesti mletačka posada. Ipak je kaštel vrlo brzo poprimio nekadašnju organizaciju s visokim zidinama i kulama na sve četiri strane kako bi se posada mogla braniti i od građana. Doprinos samostalnjem funkcioniranju kaštela uz što manju opasnost od građana začila je izgradnja sjevernog podzida tvrđave te posebno „dvostrukih bedema“.

Slika 3 Grafički prikaz kaštela sv. Mihovila, sjevernog podzida i „dvostrukog bedema“

Podzid na zapadnoj strani tvrđave

U prostornoj organizaciji obrane kaštela Sv.Mihovila značajno mjesto zauzima zapadni podzid. Podzid je vrlo jaka fortifikacija zapadno i jugozapadno od kaštela sa visokim zidinama i kulama srednjovjekovnih karakteristika.

Najslabije branjena strana kaštela Sv.Mihovila je bila ona prema sjeveru i zapadu. Na sjeverozapadnom uglu kaštel nije imao kulu. Obranu kaštela je otežavalo i to što je teren brežuljka na kome je kaštel građen je prema sjeveru blago položen pa je bio neprijatelju pristupačniji.

Ojačanje obrane sa zapadne i sjeverne strane bilo je razlog gradnje podzida. Podzid je građen na nižoj litici uz zapadni zid kaštela. Prostor podzida bio je definiran visokim zidom koji je od sjeverozapadnog ugla tvrđave imao smjer protezanja prema zapadu a zatim skoro pod pravim kutem išao prema moru do litice jugozapadno od kaštela udaljenoj oko 40 metara od mora. U rasjedu između dviju litica koje se spuštaju okomito prema moru formiran je ulaz u podzid. Na mjestu gdje je zid bio najbliži moru sagrađena su vrata koja su vodila u podzid iz pravca luke. Vrata su bila u funkciji neposrednog povezivanje kaštela sa morem. Izgrađena su na stijeni na nižoj koti od prostora podzida. Do njih se sa nivoa podzida pristupalo stepenicama isklesanim u živoj stijeni. Vrata podzida nisu u cijelosti sačuvana. Prema onome što je ostalo do naših dana vidi se da su imala prelomljeni luk gotičkih karakteristika. Dovratnici ni

elementi prelomljenog luka nisu sačuvani. Do danas nije jasno čemu su građena monumentalna gotička vrata koja u vrijeme izgradnje i kasnije nisu bila u cijelosti u funkciji. Naime neposredno iza vrata prema tvrđavi je jaka stijenska masa koja nije omogućavala normalan pristup vratima u širini prostora između dva zida. Postoji mogućnost da je u početku bila ideja ukloniti stijene i proširiti pristup vratima ali se od toga odustalo iz razloga što se u produžetku izgradio novi zid koji je formirao pristup od mora do podzida. Točka spoja novog zida i podzida u gornjim gotičkim vratima možda jer bila riješena drvenom kulom u kojoj je bilo stubište koji se savladavao veliki uspon. Korištenje prostupa podzidu i dvostrukih bedema i savladavanje velikih visinskih razlika u to vrijeme je bilo isključivo za posadu koja su sačinjavali mladi spretni ljudi naviknuti na savladavanje prepreka.

Od vrata prema moru teren naglo pada. O strmini koja je između vrata podzida i mora govore činjenice da je od vrata do mora udaljenost cca 40 m, a visinska razlika 28 metara.

Od ulaza zid se dalje u izlomljenom pravcu protezao prema jugozapadnom uglu kaštela i spajao se sa zidom predtvrdavskog prostora.

Obrambeni zidovi i kule podzida do danas su većim dijelom sačuvani. Nedostaju završni djelovi pa se ne mogu utvrditi eventualna kruništa.

Na sjevernoj strani podzida uz kaštel Sv.Mihovila nalazi se zid sačuvan u gotovo punoj visini. Na zapadu ovaj zid završava poligonalnom kulom. Na zidnom plaštu se uočavaju razne intervencije u svrhu građevinske sanacije zida. Uz stariji zid na sjevernoj strani naknadno je izgrađen zid koji se na stariji naslanja, u dijelu od kaštela prema peterokutnoj kuli. Zid je građen u svrhu građevinskog ojačanja starog zida. S unutrašnje strane na starijem zidu se uočavaju zazidana vrata. Vrata su bila u funkciji povezivanja prostora zapadnog podzida sa sjevernim podzidom koji je bio izgrađen u 16. stoljeću. Naknadnom gradnjom zida vrata su morala biti zatvorena. Nova vrata su otvorena nešto niže bliže peterokutnoj kuli također prema sjevernoj strani. Još jedna vrata podzida se nalaze prema zapadu uz peterokutnu kulu. Ova vrata su povezivala prostor podzida sa predgrađem koje se u mletačkim izvještajima zove Borgo del mar, a nakon gradnje zapadnog gradskog zida u 16. stoljeću. Na sjevernom zidu podzida sa unutrašnje strane kao spolija je ugrađen kamen na kome je uklesan križ sa starokršćanskim karakteristikama.

Na spoju dvaju zidova prema sjevernog i zapadnog sačuvana je peterokutna kula. Od peterokutne kule proteže se prema jugu zapadni zid. Većim je dijelom sačuvan. Nedostaju mu pojedini dijelovi koji su srušeni radi probijanja naknadnih komunikacija. Zid završava na južnim vratima podzida. Od sjeverozapadnog ugla podzida gdje se nalazi poligonalna kula do ulaza u podzid bila je sagrađena još jedna poligonalna kula. Kula se nalazila na platou ispod kaštela, a u blizini vrata sa morske strane. Kula je srušena prilikom probijanja zapadnog zida. Od vrata prema jugozapadnom uglu kaštela zid je sačuvan u pretežno u temeljima iako se na nekim djelovima, uglavnom na liticama, sačuvao u većoj visini.

Podzid se prislanja na sjeverozapadni ugao kaštela na osnovi čega se dade zaključiti da je podzid građen poslije zida kaštela. Iz kaštela se na šetnicu podzida izlazi kroz mala naknadno probijena vrata. Uz ta vrata se nalazi grab koji bi mogao pripadati obitelji Vitturi. Kako se grb nalazi upravo uz naknadno probijena vrata pretpostavljam da su probijena u vrijeme obnove kaštela krajem 14. stoljeća i početkom 15. stoljeća kada je knez Šibenika bio Luka Vitturi. Vrata na zapadnom zidu kaštela su građena u isključivoj funkciji izlaza na šetnicu podzida. Vrijeme probijanja vrata se stoga može dovesti u vezu sa vremenom gradnje podzida.

Vrijeme gradnje podzida u kraj 14. ili početak 15. stoljeća može sugerirati sačuvana kula na spoju sjevernog i zapadnog zida. Kula ima graditeljske karakteristike koje se mogu datirati u 14. stoljeće. Dio zida i vrata kojim se ulazi u podzid sa morske strane imaju karakteristike gradnje koje se također mogu datirati na kraj 14. i početak 15.stoljeća.

Podzid je dio obnove tvrđave koju je poduzeo Petar Mišlin krajem 14. i poč. 15.stoljeća. Ne može se tvrditi da je u vrijeme prije osvajanja Šibenika podzid u cijelini završen ali je njegova realizacija sigurno započela.

"Dvostruki bedem"

Nakon osvajanja Šibenika 1412. godine Mlečani su ubrzano radili na stvaranju uvjeta za obnovu kaštala. Obnova je započela već 1416. godine. Usپoredo sa obnovom kaštela radi se i na obnovi i ojačavanju obrambene moći funkcionalnih dijelova kaštela naročito zapadnog podzida.

Za obranu kaštala vrlo je važnu ulogu imao zapadni podzid. Podzid je u vrijeme dolaska Šibenika pod vlast Venecije bio izgrađen u cijelini ili najvećim dijelom. Posebnu važnost za Mlečane ima podzid u funkciji izravne veze kaštela sa morem kroz vrata podzida na južnoj strani. Prilikom obnove kaštela Mlečani već 1417. godine posebno inzistiraju na najbržoj povezanosti tvrđave s morem.⁹⁵ Razlog njihovoj želji što prikladnijeg pristupa morskim putem je u mogućoj opasnosti koja je prijetila tvrđavi ne samo od vanjskog neprijatelja već i od građana Šibenika u koje Mlečani nisu imali povjerenja.

Nastojanje da se ostvari direktna veza kaštela sa morem je rezultiralo gradnjom zida od gornjih vrata podzida do mora i formiranjem "dvostrukih bedema" čija je gradnja započela 1417. godine. Gradnja gradskog zida od južnih vrata u podzid do mora traje još i 1421. godine kada su u Šibeniku nazočni mletački sindici A.Fuscolo i M.Miani. U njihovom naputku se govori o važnosti ulaza u kaštel sa strane mora.

Ovaj zid koji je građen usporedno s postojećim zapadnim gradskim zidom formirao je prostor u obliku prilaznog puta kaštelu. V.Coronelli ga u tlocrtnom snimku kaštela Sv. Mihovila zove "strada del soccorso". Zbog toga što je prilaz kaštelu između dva jaka obrambena zida naziva se "dvostruki bedem". Prilaz gornjim vratima podzida je s morske strane znatno otežan zbog strmih stijena koje se naglo obrušavaju. Gradnja zidova dvostrukih bedema je zbog toga bio izuzetno težak graditeljski zahvat. Zapadni zid se naslanjao na ranije izgrađeni zid uz južna vrata zapadnog podzida. Odatle se zid po strmim liticama gradio sve do mora. Zbog velike strmine koju su morali savladati graditelji su zid gradili stepeničasto. Šetnica zida ima nekoliko nivoa, a povezani su međusobno kamenim stepenicama. To je omogućavalo neprekinutu komunikaciju šetnicom od kaštela do mora što je bilo vrlo važno za obranu grada. Šetnica je sa vanjske strane bila vjerojatno zaštićena kruništem ali krunište nije sačuvano.

Uz more je bio izgrađen južni zid koji je "dvostruki bedem" zatvorio s morske strane. Na tom zidu su ulazna vrata u "dvostruki bedem" koja su se nalazila na samoj morskoj obali. Građena su u gotičkom stilu sa prelomljenim lukom i bez ukrasa. Iznad vrata visoko u zidnom plaštu bio je postavljen grb. Nije poznato čiji je grb bio. Na nekom starim fotografijama uočava se da je grb u formi trokuta reljefno istaknut na kamenoj ploči. Prema opisu F.A.Galvanija grb je imao sedam horizontalno položenih linija. Vjerojatno je pripadao nekoj od mletačkih obitelji čiji je član bio na nekoj od dužnosti u Šibeniku. Danas je na mjestu gdje se nekada nalazio grb šupljina. Iznad grba nalazila se figura lava zaštitnika Venecije.

Gradnja "dvostrukih bedema", posebno potencirana od mletačkih vojnih inženjera i duždeva, trebala je omogućiti brzu vezu kaštela sa morem. Nameće se pitanje kako se kroz "dvostruki bedem" komuniciralo prema kaštelu Sv.Mihovila. U svega 40 metara dužine "dvostrukog bedema" trebalo se savladati visinsku razliku od 28 metara. U cijeloj dužini su vrlo strme i teško savladive litice. Istražnim radovima u prostoru "dvostrukih bedema" nisu pronađeni ostatci stepeništa. Car Franjo I koji je boravio u Šibeniku 1818. godine u opisu grada navodi da se kaštelu na brdu prilazilo stepenicama između dvaju zidova. Očito se radilo o drvenoj konstrukciji stepeništa.

Gradnja "dvostrukih bedema" znatno je poboljšala obranu kaštela Sv.Mihovila. Posebno je njihova gradnja bila važna za sigurnost kaštela u slučaju pobune građana. Prilaz moru kroz "dvostruku bedemu" je omogućio izravnu vezu kaštela i mora pa se u slučaju opasnosti kaštel mogao opskrbljivati namirnicama i oružjem bez opasnosti da građani to spriječe, a mogao je služiti kao odstupnica u slučaju da kaštel bude osvojen.

Opis postojećeg stanja

Zapadni podzid

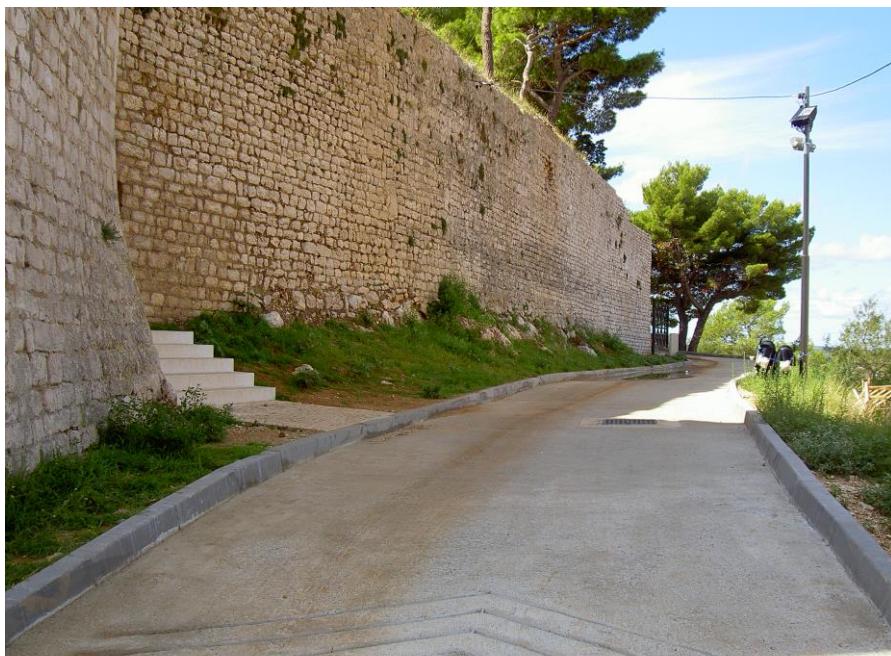
Slika 4 Fotografija iz zraka: utvrda sv. Mihovila i sjeverni podzid s ulazom prema moru

Na prostoru zapadnog podzida su se u posljednje vrijeme dogodile bitne promjene povezane uz gradnju ljetne pozornice unutar perimetralnih zidova tvrđave sv. Mihovila. Na kosini prema kaštelu izgrađeno je dvokrako stubište koje vodi prema recentnim vratima kaštela. Između stubišta je tunelski otvor kroz koji se pristupa prostorijama ispod tvrđave koje su naknadno iskopane u živoj stijeni. Sjeverni zid tvrđave je ostao netaknut s tim da se potencirao ulaz kroz sjeverni zid kojim se prilazi sa sjeverne strane tvrđave šetnicom koja je izvedena u sjevernom podzidu tvrđave. Zid i peterokutna kula nisu bili predmetom građevinskih intervencija. Peterokutna kula i zid su građevinski saniran krajem 80-tih godina injektiranjem. S druge strane peterokutne kule je još jedan ulaz s nadsvođenim dijelom. Ovaj ulaz je imao funkciju povezivanja zapadnog podzida

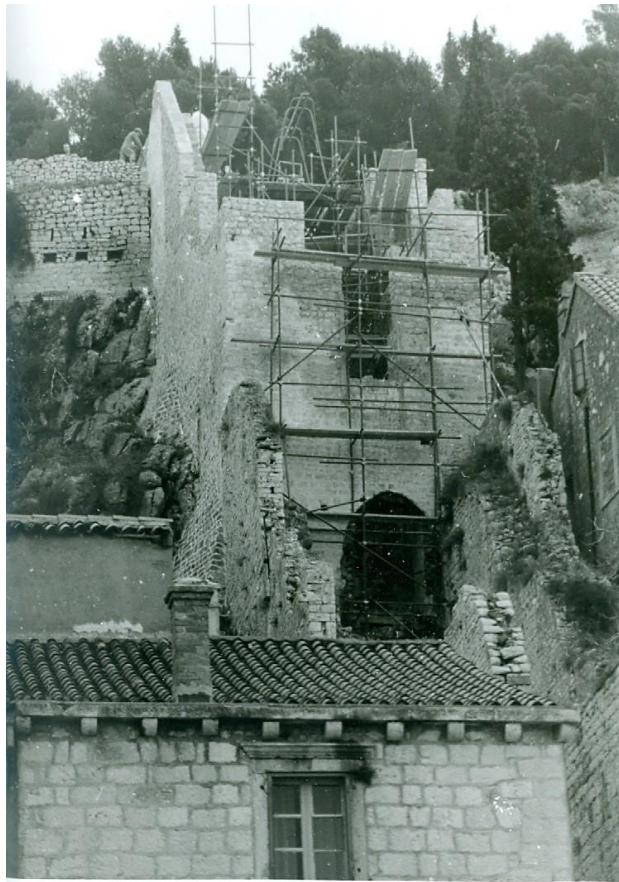

Slika 5 Sjeverozapadna peterokutna kula i zapadni zid zapadnog podzida

i naknadno izgrađenog dodatka tvrđavi nakon eksplozije barutane u tvrđavi i premještanje barutane izvan prostora tvrđave u dograđeni dio prema zapadu u prostoru podgrađa.. Zapadni zid podzida je sačuvan u gotovo punoj visini (nedostaje mu nekadašnja visina koja se može rekonstruirati na temelju tragova ne peterokutnoj kuli. Zid je u nekoliko navrata popravljan što je vidljivo na kamenom slogu zida. Posljednju intervenciju zid je imao devedesetih godina kada je sanirano oštećenje granatom u Domovinskom ratu. Prije toga je vraćen dio lica zida koji je propalo tijekom vremena.

Slika 6 Zapadni zid podzida i pristupnim putem gornjem platou

Slika 7 Ulaz u zapadni podzid s morske strane iz „dvostrukog bedema“

Zid je nekada imao neprekinuti pravac protezanja od peterokutne kule do gotičkih vrata prema jugu. Danas je zid prekinut na jednom dijelu gdje je formiran prilazni put za automobile u cilju servisiranje ljetne pozornice. Zid se nastavlja na nižoj visini prema moru. Na tom dijelu zida nakon istražnih radova devedesetih godina rekonstruiran je tlocrt nekadašnje peterokutne kule. Građevinski je saniran i zapadni zid do ugla zida s gornjim gotičkim vratima. Zid je saniran i dijelom rekonstruiran na temelju nalaza na terenu. Južni zid u kojem su gotička vrata podzida prema moru je građevinski saniran i dijelom rekonstruiran prema nalazima na terenu i prema povijesnim istražnim radovima. Iznad gotičkih vrata bili su sačuvani dijelovi zida koji su omogućili nivo rekonstrukcije koje je izведен devedesetih godina. Iznad gotičkih vrata je rekonstruiran pravokutni otvor koji je nekada bio u funkciji obrane vrata. Istočni zid ulaznog dijela zapadnog podzida, iza gotičkih vrata, je građevinski saniran te mu je vraćeno lice zida koje je vremenom otpalo. Uz taj zid građevinski su sanirani zatečeni dijelovi zida prema podzidu i tvrđavi bez pokušaja rekonstrukcije.

Slika 8 Ulagni prostor zapadnog podzida , pogled prema moru

Prostor koji pripada zapadnom podzidu je određen sjevernim zidom koji završava peterokutnom kulom, zapadnim zidom koji završava na uglu zida gdje se spaja s južnim zidom, južnim zidom u kojem su gotička vrata i otvor iznad njih te istočnim zidom koji vodi prema kaštelu. Uz istočni zid ulaznog dijela prema vratima vodi stepenište isklesano u živoj stijeni. Stepenište je relativno usko s izrazito visokim visinama svakog stepenika. Ovim stepeništem se još uvijek na dolazi do kote platoa podzida. Za dolazak na kotu platoa potrebno je savladati dodatnu visinu strminom od stijena i zemlje. Plato zauzima veći dio podzida. Od zapadnog zida se prema tvrđavi formira ravan plato. Od njega se strminom prilazi tvrđavskom zidu. Nažalost današnji plato podzida je u cijelosti u funkciji servisiranja ljetne pozornice. S platoa vodi uz strminu dvokrako stubište prema recentnim otvorima na tvrđavi probijenim za potrebe ljetne pozornice. Između dva kraka stepeništa je proboj kroz kosinu podzida te ispod zapadnog perimetralnog zida tvrđave ulaz u utrobu tvrđave.

„Dvostruki bedemi“

Od gornjeg gotičkog ulaza u podzid tvrđave izgrađen je „dvojni bedem“ nastao izgradnjom paralelnog zida s postojećim obrambenim zidom koji se spuštao od tvrđave prema benediktinskom samostanu sv. Katarine. Istočni zid je dijelom zid nekadašnjeg samostana sv. Katarine. U zidu prema istoku ispod nekadašnjih samostanskih zgrada su, u debljini gradskog zida, probijena vrata kroz koja se komuniciralo s dvostrukim bedemom ali i Borgom del Mar prije izgradnje stubišta koje vodi prema sotoportiku u Kvartiru. Unutrašnji prostor između dva zida uz gotička vrata se do devedesetih godina koristi kao skladišni prostor, a prije toga i za uzgoj domaćih životinja. Prilikom obnove zapadnog zida uklonjene su neprimjerene gradnje.

Slika 9 „Dvostruki bedem“ s ulaznim vratima u sjeverni podzid (prije sanacijskih radova)

Slika 10 "Dvostruki bedem" nakon otvaranja gornjih vrata

Slika 11 Otvaranje donji gotičkih vrata (ulaz u „dvostruki bedem“)

Zid je građevinski saniran uz djelomični vraćanje dijelova zida koji su se na temelju istražnih radova mogli rekonstruirati. Na dijelu zida, po vrhu, je obnovljena šetnica za stražare koji su po šetnici obavljali ophodnje. Prostor između dva zida je očišćen od naslaga smeća i otpadnog

građevinskog materijala koji se tu gomilao godinama. Nakon čišćenja prostor se prostor se pokazao impresivnim. Od ulaznog vrata na obali do ulaznih vrata u pogzid tvrđave je ogromna razlika u visini i prvo se postavilo pitanje kako je posada tvrđave savladavala izuzetnu visinsku razliku. Nakon čišćenja prostora nisu zatečeni tragovi stepeništa. Na južnom

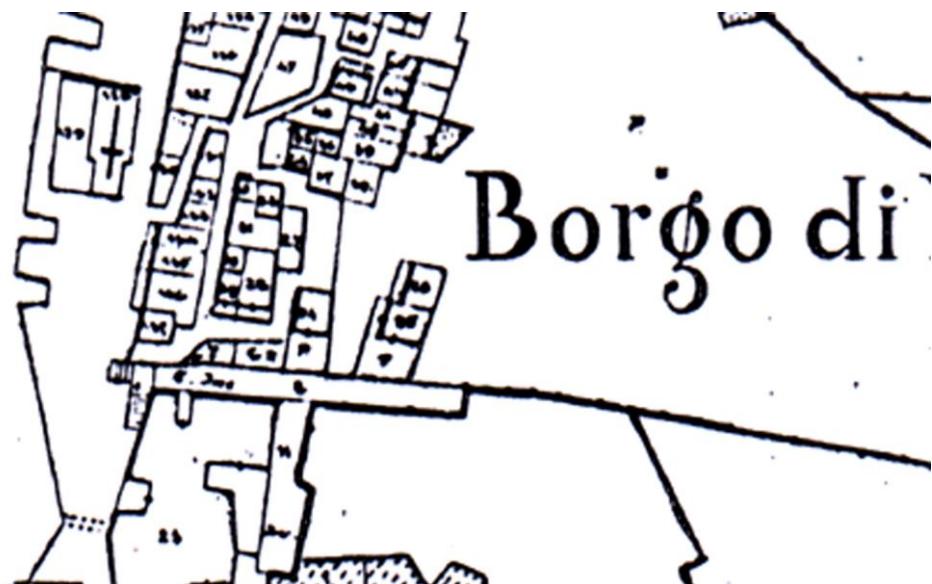
Slika 12 „Dvostruki bedem“ nakon sanacijskih radova

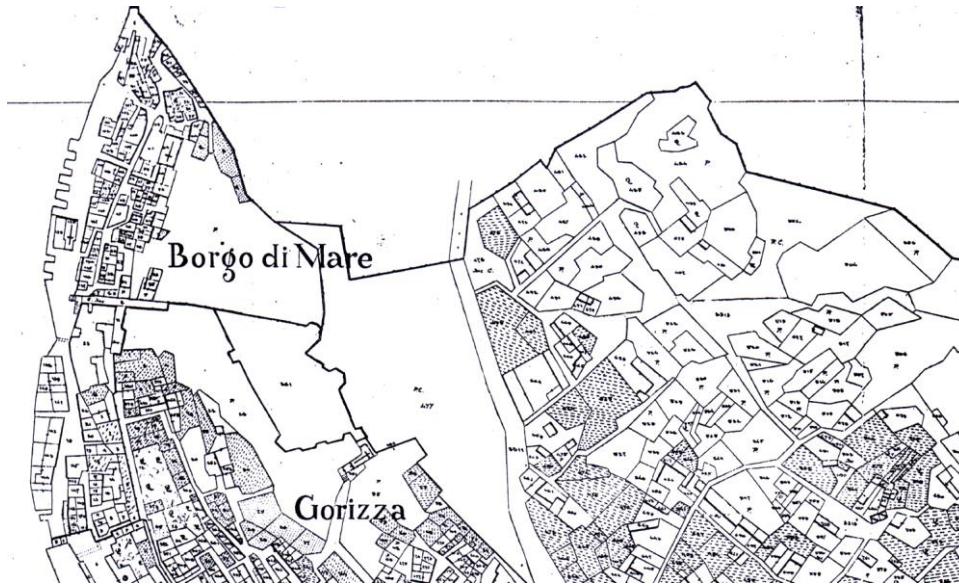
ulazu u „dvostruku bedemu“ zbog lakše komunikacije između naselja Borgo del Mar i grada došlo je do bitnih rekonstrukcija. Budući je opasnost s mora bila sve manja, a posebno nakon izgradnje tvrđave sv. Nikole gotovo u potpunosti prestala stanovnici Borga del Mar su tražili lakšu i primjereniju komunikaciju s gradom. Stanovnici podgrađa na moru su bili gotovo potpuno odsječeni od grada. Prepreka u njihovojoj komunikaciji je „dvostruki bedem“ koji je dolazio do mora. Od „dvostrukog bedema“ prema istoku se nastavljao gradski zid koji je imao pravac protezanja sve do sv. Frane. Prva gradska vrata na strani prema moru su bila ona uz kulu Teodošević što je stanovnicima podgrađa pravilo velike probleme. U početku, nakon otklanjanja opasnosti s morske strane otvorena su vrata u gradskom zidu ispod samostana sv. Katarine. Stanovnici su se mogli koristiti ulazom u „dvostruku bedem“ kroz gotička vrata te iz

dvostrukog bedema ući u sotoportik koji je vodio prema gradu. Nije poznato kada ali sigurno prije 1825.godine dograđeno je dvokrako stubište koje je sačuvano do danas. Stubištem se ulazilo u novi sotoportik koji se spajao s onim koji je vodio na vrata otvorena u gradskom zidu. Izgradnja novog stubišta uz južni gradski zid koje je vodilo na ulaz u sotoportik ispod samostana sv. Katarine je izazvalo promjene koje su prisutne u prostoru do naših dana. Stubište koje vodi prema ulazu u sotoportik je dijelom zatvorilo otvor gotičkih vrata. Danas se vrata ne mogu doživjeti u punoj visini. Novo stubište je zaklonilo i dio gradskog zida.

Urbanistički kontekst fortifikacije

Utvrda sv. Mihovila i njezini dijelovi nekada su bili na sjevernom rubu grada i imali za cilj obranu grada od napada neprijatelja s te strane. Danas je utvrda gotovo u centru grada te joj je urbanistički značaj drugačiji. Logično je da se u centru grada na povijesnoj utvrdi unese primjereni sadržaj na neinvanzivni način. Komunikacije koje su se ostvarile u recentno doba prema utvrdi i uz nju daju posebni značaj podzidima kojima je tvrđava ojačana u povijesti. Jedan od njih je svakako i zapadni podzid preko kojeg se odvijala prometna povezanost između gradskog predjela Varoš, Građa i Crnica s centrom grada. Koristeći ulaze uz peterokutnu kulu podzida stanovnici sa sjeverne strane grada su ostvarivali pješačku komunikaciju s gradom pod tvrđavom te se uz ulaz u groblje sv. Ane spustili u povijesnu jezgru grada. Ideja realizacije prolaza kroz dvostrukе bedeme se nametnula kao mogućnost bržeg i kvalitetnijeg povezivanje tog dijela grada se morem.. Stavljanje u funkciju nekadašnje „ceste spasa“, o čijoj uporabi ne znamo puno, bi omogućilo brži i kraći kontakt s morem. Prepreka toj ideji je svakako konfiguracija terena i povijesne činjenice u prostoru koje se moraju uvažavati.

Slika 13 Katastarska mapa iz 1825.godine na kojoj je vidljivo da su uz gočka vrata bile prislonjene barokne stube

Smjernice za korištenje prolaza

Problemi otvaranja nove komunikacije među bedemima su svakako izazov koji u sebi krije niz pitanja o tome kako tu vezu ostvariti i koliko je ona, u širem kontekstu, važna za gradski pješački promet. Povijesni pristup tvrđavi s morske strane mora se promatrati s više aspekata. Prije svega treba voditi računa o spomeničkoj vrijednosti prostora te mogućnosti da se u taj prostor „ugura“ sadržaj koji će biti prihvatljiv s aspekta zaštite kulturne baštine. Zahvat koji će omogućiti bolji i brži pristup utvrđi na brdu mora biti dobro analiziran i s raznih aspekata prihvatljiv.

S aspekta zaštite kulturne baštine treba inzistirati da se zatečena arhitektura obrambenih zidina maksimalno zadrži. Perimetralni zidovi prolaza i djelomično podzida su građevinski sanirani i djelomično rekonstruirani te se na zidovima nema što raditi.

Do sada je bilo niz razmišljanja o mogućem pristupu utvrđi sv. Mihovila kroz prostor „dvojnih bedema“.

Moguća rješenja su: urbani eskalator, stubište kojim bi se omogućilo penjanje prema tvrđavi te drvene stepenice prilagodene visinama..

1. Eskalator u prostoru dvojnih bedema je prijedlog koji rješava relativno lako pristup do pod gornja gotička vrata. Ispod vrata se ukopava tunel kojim drugi krak eskalatora dolazi do kote koja se nalazi ispod današnjeg platoa podzida.
2. Druga varijanta je da se prostor prihvati kao konstanta te se izvedu drvene skale prateći teren kako je to bilo u povijesnom kontekstu.
3. Treća varijanta je izgradnja stubišta koje se u prostoru između bedema nameće kao nova arhitektura.

Eskalator

Eskalator bi se radio tako da jedan krak ide kroz „dvojne bedeme“. Eskalator je suvremeno rješenje koje je reverzibilno. U prostoru između dva zida ne ruši niti na drugi način trajno ne ošteće prostor „dvojnih bedema“. Njime se relativno lako penjemo do pod gornja gotička vrata.

Doći jednim krakom eskalatora do gornjih vrata nije rješenje pristupa tvrđavi odnosno podzidu. Iza gornjih gotičkih vrata je najveća strmina, a nema prostora koje bi omogućilo gradnju stubišta ili novog eskalatora. Vrata su građena kao monumentalna ali iza njih nema širine zbog jakih stijena. Uklanjanjem stijenske mase bi se omogućila izgradnja stubišta ali bi to uništilo izvornu konfiguraciju i povjesno stubište uklesano u stijenu uz istočni zid. Moguće je rješenje koje ispod nivoa gornjih gotičkih vrata kopati tunelsku cijev za drugi eskalator koji vodi od „dvojnih bedema“ do ispod platoa zapadnog podzida. Drugi eskalator u tunelu ne bi trebao biti vidljiv s mora. S tvrđave ne bi bio vidljiv jer prolazi tunelom, a izlazi u podzemnoj etaži. On probija izvornu stijenu ali nigdje ne probija izvornu fortifikaciju.

Gornji eskalator može završiti u podzemnom prostoru (moguća kota je +55 m). Iz tog prostora bi se penjalo na plato podzida (kota +59 m). Na platou bi se mogla formirati ugostiteljska terasa koja bi bila takve površine da ne smeta javnoj upotrebi platoa koji je danas u funkciji ljetne pozornice.

Eventualnom izgradnjom eskalatora, posebno njegovog drugog kraka treba voditi računa o tome da se omogući prilaz i korištenje gotičkih vrata kojima se pristupa u zapadni podzid. Ako bi se izvela varijanta s tunelom koji bi ulazni otvor imao pod gornjim ulaznim vratima treba omogućiti da se s platforme ulaza u tunel uspostavi komunikacija s gornjim vratima pred kojim bi se eventualno također izgradila drvena platforma.

Između te dvije platforme je nužno uspostaviti komunikaciju koja će omogućiti onima koji to žele prolaz kroz gornja gotička vrata te penjanje uz isklesane stepenice do kosine koja vodi do platoa podzida.

Drveno stubište

Druga varijanta je da se u prostoru gradskih zidina izgradi drveno stubište kako je to vjerojatno bilo u povijesti. Na taj način bi došli do gornjih gotičkih vrata kroz koje bi ušli u podzid tvrđave ali bi se do platoa podzida trebali savladati uske i visoke stube te izrazito strmu kosinu. Ulaskom kroz gornja vrata ponovno se treba savladati velika visinska razlika pomoću zatečenog stepeništa isklesanog u stijenu. Ova varijanta je ona koja bi najmanje dirala u integritet spomenika ali ne bi bila rješenje za brzo penjanje pješaka prema tvrđavi ukoliko bi se uopće mogao netko popeti.

Stubište

Izgradnja novog stubišta koje rješava pristup gornjim gotičkim vratima je varijanta koja je po svojoj prirodi agresivnija. U prostoru između dva zida formira se stubište koje svojom monumentalnošću postaje konkurenca bedemima. Rješenje potpuno negira teren koji bi svakako morao ostati vidljiv u svojoj izvornosti (stijena, kamen, zemlja). Unutar bedema se ne bi trebale pojavljivati monumentalne stube s kamenim ili staklenim parapetima niti kamenom opločenje koje negira u cjelini podnicu dvojnih bedema. Izvorna konfiguracija terena mora biti vidljiva.

Prilaz gotičkim vratima „dvostrukih bedema“

Problem koji se nameće kod svih rješenja je tretman gotičkih vrata kojim se ulazi u „dvostrukе bedeme“ i prilazno stubište sotoportiku kojim se ulazi u „kvartir“. Ulaz u „dvostruki bedem“ s morske strane danas je dijelom pokriven stubištem koje vodi prema ulazu u „kvartir“. Pristupne stube sotoportiku su rješenje koje je omogućilo stanovnicima gradskog predgrađa pristup gradu. Ono je građeno vjerojatno početkom 19. stoljeća jer se ucrtano na katastarskom planu iz 1825.godine.

Postoji više varijanti rješenja prostora koja se moraju raspraviti. Jedno od njih prikazano u idejnom rješenju Nikole Bašića prema koje bi se gotička vrata otvorila u punoj visini ali bi se eliminiralo stubište koje je danas pristup „kvartiru“. Pred ulaznim vratima se formira terasa kojom bi se moglo pristupiti iz sotoportika. Stube kojima se pristupa gotičkim vratima su dominantne.

Ovim se rješenjem otvara mogućnost prezentacije monumentalnih gotičkih vrata iz 15.stoljeća. Čuvanje arhitekture 19.stoljeća, pa bili to i manje vrijedni spomenici, a posebno memorije prvog pristupa gradu stanovnika predgrađa uz more bi se trebalo uzeti u obzir prilikom odlučivanja.

Drugo rješenje pristupa „dvostrukim bedemima“ moguće je ono koje je bilo prije izgradnje baroknog stubišta. U prostor između dva zida moglo bi se ulaziti iz sotoportika kroz vrata probijena u gradskom zidu. Ova varijanta u cjelini zadržava današnje stubište ali ne valorizira gotička vrata.

Treće rješenje također ide u cilju prezentacije i otvaranja izvornog ulaza u „dvostrukе bedeme“. Prijedlog je spuštanje današnjeg stubišta na poziciju donjeg praga gotičkih vrata. S platoa donjeg praga se formiraju stepenice prema ulazu u sotoportik. Ulaz u sotoportik zadržava kotu luka i nadvratnika ali se znatno povećava svijetla visina otvora zbog spuštanja na nižu kotu do koje dolazi krak stubišta s podesta pred gotičkim vratima.

Slika 14 Stubište izgrađeno u 19. st. uz gradski zid u svrhu ulaza u sotoportik „kvartira“

Zaključak

Kao autori konzervatorske osnove držimo da bi trebalo uspostaviti pješačku komunikaciju između „dvojnog bedema“ kako bismo valorizirali prostor. Koje će se od analiziranih rješenja dozvoliti odlučiti će Konzervatorski odjel. Posebno je važno dobro riješiti ulaz u „dvostruki bedem“ s morske strane.

Slika 15 Pogled na današnje stanje ulaza u „dvostruki bedem“ i „kvartir“